

Miljöbilssituationen i Rättvik

***

3 stjärnor av 10 möjliga

-

En granskning av Gröna Bilister

Mars 2007

Inledning

Växthuseffekten skenar, med snabba klimatförändringar och allt våldsammare väder som följd. En huvudanledning till Sveriges bidrag av den ökande växthuseffekten är att trafikens utsläpp fortsätter att öka, medan andra sektorer utsläpp har stagnerat eller börjat minska.

EU har två konkreta mål med bäring på transporter med personbil:

- 1) Använd mängd förnyelsebara drivmedel ska 2010 uppgå till minst 5,75 procent av den totala marknaden för drivmedel.
- 2) Det genomsnittliga utsläppet av fossil koldioxid från personbilar ska 2010 vara max 120 g/km.

Varje land har ett ansvar att leva upp till målen och målen bör också gälla för det lokala miljöarbetet. Riksdag och regering har slagit fast att ansvaret också gäller sektorsvis, med målet att trafikens koldioxidutsläpp år 2010 ska vara tillbaka på 1990 års nivå, för att långsiktigt minska.

Transporter är den största enskilda källan till flera miljö- och hälsofarliga utsläpp i åtskilliga av landets kommuner. Trafiken är dessutom ofta huvudorsak till att kommunen inte klarar fastställda miljö kvalitetsnormer för bland annat cancerframkallande partiklar. Rättviks kommun anger att ”Jämfört med genomsnittsinvånaren i landet köps ca 3 000 kWh mer bensin och diesel per invånare i Rättviks kommun”.¹ Utifrån detta står det klart att en minskad och miljövänligare bilism bör vara en viktig samhällelig prioritering, i linje med Gröna Bilisters arbete.

Gröna Bilister granskar vilket ansvar kommuner tar för att minska bilismens miljö- och hälsopåverkan, kombinerat med en granskning av andra tongivande aktörer inom kommunen. Granskningen tjänar som vägledning för de lokala aktörer som vill bidra aktivt till ett bättre lokalt miljöarbete inom bilismområdet.

Mattias Goldmann

Gröna Bilister

---

¹ <http://www.rattvik.se/files/miljo-%20och%20plankontoret/energi/klimat1.pdf>

Kommunala mål

Kommunala mål för trafikens miljöpåverkan innebär inte i sig någon miljöförbättring – det är praktisk handling som räknas och som Gröna Bilister betygsätter. Vi presenterar ändå de relevanta kommunala målen, eftersom de har betydelse för:

- Medborgare som kan begära att målen uppfylls.
- Miljöengagerade politiker och tjänstemän som kan hänvisa till antagna mål för att driva igenom en miljöriktig trafikpolitik.
- Oppositionspolitiker som kan bevaka att den politiska majoriteten uppfyller avgivna löften och politiskt beslutade åtgärder.
- Journalister som kan kritiskt granska om beslutade mål uppfylls.

Energivision

Kommunens energivision anger att "Rättviks energisystem ska fungera inom ramen för ett uthålligt samhälle, vilket innebär: effektiv energianvändning, förnybar energi, uthållig utvinning och produktion, minskade utsläpp av koldioxid från fossila bränslen m.m. I Rättvik används så långt det är möjligt lokalt producerad energi. Kommuninvånare och olika aktörer hålls informerade i energifrågor. Kommunen och dess bolag ska vara föregångare."²

För transportområdet preciseras visionen till att "Fossila bränslen för kommunens olika transporter reduceras med 35 % till år 2025 jämfört med 1997". För perioden 1997-2003 fanns ett antal trafikrelaterade mål; "Fossila bränslen för person- och varutransporter minskar med 5 % i genomsnitt per invånare", "användningen av alternativa bränslen för transporter ökar" och "fossila bränslen för kommunens och dess bolags transporter minskar med 7,5 %".

Klimatinvesteringsprogram

Rättviks kommun fick 2003 bidrag från det statliga anslaget för klimatinvesteringar på totalt 5,8 miljoner kronor, bl.a. för investeringar som leder till en minskad användning av fossila bränslen. Programmet pågår t o m år 2007.³ I kommunens ansökan angavs som miljömål bl.a. att "Fossila bränslen för transporter minskar 5 % och för kommunens transporter 7,5 %, kollektivtrafiken och alternativa bränslen ökar." Detta skulle uppnås med "Rådgivning, kollektivresande och varutransporter utreds, fler cykelvägar byggs, fler motorvärmare och policy för kommunala transporter"⁴.

---

² <http://www.rattvik.se/files/miljo-%20och%20plankontoret/energi/klimat1.pdf>

³ http://www.rattvik.se/files/diverse/arsredov_2003.pdf

⁴ <http://www.rattvik.se/files/miljo-%20och%20plankontoret/energi/klimat1.pdf>

Biogasproduktion vid Ickholmens slakteri har för närvarande ingen komponent av att ersätta bränsle för fordonsdrift.⁵

Miljöpris

Rättviks miljöpris har inte formellt någon särskild inriktning på hållbara trafiklösningar, men 2004 gick priset till OKQ8 Centrum för sin etablering av etanol. Priset har därmed använts för att stimulera grönare bilism⁶.

Miljöpolicy

Kommunens miljöpolicy anger bl.a. att ”Energianvändningen är baserad på förnyelsebara energikällor” samt att ”Trafiksystemen är anpassade till människors hälsa, behov av säkerhet och kulturhistoriska och estetiska värden”.⁷

Resepolicy

Kommunens resebestämmelser anger bl.a. att man så vitt möjligt ska samåka, att man vid längre sträckor ska hyra bil istället för att använda egen bil i tjänsten, att bilar ska ha motorvärmare som standard samt att högsta förbrukningsnivå som är godtagbar för bilar kommunen använder är 0,9 liter bensin per mil. Dock ställs inga krav på att bilen ska kunna gå på förnybara drivmedel.⁸

Dalarnas miljömål

Dalarna är på väg att anta miljömål för åren 2007-2010, med remisstiden till den 19 mars 2007.⁹ I de föreslagna målen anges att:

- **Föregångare.** Dalarna ska vara en föregångare i klimatarbetet genom att i samverkan inom EnergiIntelligent Dalarna genomföra åtgärder som bidrar till följande nationella mål, med ambitionen att de uppnås snabbare än på nationell nivå: ”Utsläppen för Sverige bör för år 2020 vara 25 procent lägre än utsläppen år 1990.”
- **Dala-MaTs.** Region Dalarna i samverkan med transportsektorn, kommunerna, Vägverket Region Mitt, Banverket Mellersta Banregionen, Länsstyrelsen, Högskolan Dalarna, Landstinget Dalarna (samtliga förvaltningar) och Dalarnas Luftvårdsförbund fortsätter genomförandet av processen Dala-MaTs för att skapa förutsättningar för miljöanpassade och hållbara transporter i Dalarna, initiera regional samverkan med fler åtgärder inom mobility management som kompletterar och utvecklar befintligt arbete och integrerar hållbarhetsfrågorna i regional

⁵ http://www.rattvik.se/_webdoc/Data/6/Files/27/Rapport%202005a_energiradgiv.pdf

⁶ http://www.rattvik.se/Miljopriset_2005.asp

⁷ <http://www.rattvik.se/files/Personal/Miljopolicy.doc>

⁸ <http://www.rattvik.se/files/personal/resebestammelser.doc>

⁹ [http://www.w.lst.se/upload/11353/Miljomal%20remiss%2006%20\(2%20Mb\).pdf](http://www.w.lst.se/upload/11353/Miljomal%20remiss%2006%20(2%20Mb).pdf)

transportplanering, fokusera och lyfta upp transportfrågorna i ett miljö- och utvecklingsperspektiv och profilera Dalarna inom detta område.

- **Attitydförändring för hållbara transporter.** Region Dalarna m.fl. initierar projekt för att påverka attityder hos enskilda i arbetet för hållbara transporter, bl.a. i samverkan med Vasaloppet och gymnasieskolan.
- **Fordonspool.** Region Dalarna, Landstinget Dalarna (Ekonomienheten och Landstingservice/Transportservice) och kommunerna utreder möjligheterna att etablera storskaliga fordonspooler i Dalarna senast 2007.
- **Offentlig transportupphandling.** Region Dalarna, Landstinget Dalarna (Ekonomienheten/Upphandling) och kommunerna utvecklar miljökraven vid offentlig transportupphandling under perioden 2007–2010.
- **Resepolicy och sparsam körning.** Offentliga aktörer utarbetar miljöanpassade riktlinjer för resande senast 2007 och utbildar personal, som kör bil eller andra fordon i tjänsten, i sparsam körning (ecodriving) senast 2008.

Kommunalförbundet Region Siljan

Region Siljan är upphandlande enhet för Rättvik och fyra andra dalakommuner. Varken i uppdraget, visionen, verksamhetsidéen eller verksamhetsplanen finns miljöhänsyn med.¹⁰

Kommunens bilinnehav

Kommunens eget bilinnehav är av stor betydelse för bilismens totala miljöpåverkan i kommunen, bl.a. för att:

- Kommunen kan vara föregångare i inköp av miljöbilar och då stimulera den lokala bilhandeln att ta hem och marknadsföra dessa bilar.
- Kommunen köper tillräckliga volymer bilar för att komma förbi ”hönan och ägget situationen”; privatpersoner kan tvingas avstå från att t.ex. köpa en etanolbil därför att det lokalt saknas tankmöjligheter, men kommunen kan med sina fordon stimulera fram att det etableras sådana tankmöjligheter.
- Kommunen serverar normalt sett sina bilar föredömligt, innebärande att det efter ett par år kommer ut miljöbilar i gott skick på andrahandsmarknaden.

Rättviks kommun inklusive de kommunala bolagen har totalt 42 personbilar. Av dessa är 10 miljöbilar enligt Vägverkets definition, samtliga av etanol-/flexifueltyp.

Miljöbilsandelen är därmed knappt 25 procent, vilket är avsevärt lägre än Borlänge och Falun, men högre än Gagnef och Leksand (med tre respektive en enda miljöbil).

Kommunens upphandlingspolicy anger att kommunen ”...ska påverka hälsa och miljö på ett positivt sätt genom att ställa höga miljökrav i upphandlingarna där så är

---

¹⁰ <http://www.regionsiljan.se/files/pdf/Verksamhetsplan%20RS.pdf>

möjligt/relevant”. Det innebär rimligen att man framgent köper miljöbilar när så är möjligt, men någon sådan inriktning finns inte uttalad.

Förmånsbilar är normalt sett onödigt stora och motorstarka och körs onödigt mycket. Därför är det positivt att Rättviks kommun helt avstår från förmånsbilar som löneförmån.

Upphandlingskrav transporttjänster

Genom att ställa miljörelaterade krav när kommunen upphandlar transporter, kan kommunen till en mycket låg kostnad stimulera fram en positiv utveckling. Då t.ex. färdtjänst och skolskjuts vanligen körs av taxibolag, får kraven dessutom effekter på sektorer som kommunen normalt sett inte påverkar. Miljöeffekten blir dessutom stor, eftersom en taxibil i runda tal motsvarar tio privatbilars körsträcka och utsläpp.

Rättviks kommun köper färdtjänst och skolskjuts från Dalatrafik. De har visa skrivningar om sparsam körning och maximal ålder på bilarna, men ställer inga krav på användning av förnybara drivmedel.

Utbildning

Genom att lära ut sparsam körning, ecodriving, kan kommunerna minska sina kostnader för fordonsbränsle, samtidigt som utsläppen minskar och transporterna går något snabbare. Rättviks kommun anger att de inte genomfört och inte planerar någon sådan utbildning.

I Grön Trafikskola, diplomerad av Gröna Bilister i samarbete med Sveriges Trafikskolors Riksförbund, lär man sig ett mer miljöanpassat körmönster, bl.a. med ecodriving, samt en miljödriven helhetssyn på transporter.¹¹ Det finns ingen Grön Trafikskola i kommunen, men Lasses Trafikskola lär ut sparsam körning.

Stimulans till medborgarna

För att få hög utväxling på det kommunala miljöbilsarbetet, är det helt centralt att medborgarna också engageras, eftersom större delen av de bilar som finns i kommunen ägs av kommunmedborgare eller företag som är verksamma i kommunen.

Rättviks kommunen har gratis parkering överallt. Det innebär att kommunen villkorslöst subventionerar all bilism, eftersom parkeringsplatserna är förknippade med kostnader för kommunen. Rättvik anger själv att ”I centrala Rättvik har vi ett parkeringshus och 1 000 parkeringsplatser - alla gratis. Det är våra parkarbetare som tar bort snön, sandar, sopar, städar m.m.”¹². Varför ska billösa subventionera detta?

Ett femtiotal kommuner delfinansierar medborgares miljöbilsköp, ofta med 30-50 procent av merkostnaden jämfört med motsvarande bensinbil – men inte Rättvik. Åtskilliga kommuner informerar på sin webbplats om miljöfordon och hur man kan minska miljöpåverkan från sitt bilkörande – men inte Rättvik.

¹¹ Läs mer om Gröna Trafikskolor på www.grontrafikskola.se.

¹² <http://www.rattvik.se/trafikfragor.asp>

Drygt 50 kommuner deltog i fjol i Europeiska Trafikantveckan, som en del av sitt arbete för att minska trafikens miljöbelastning. Borlänge och Falun medverkade – men inte Rättvik.

Tankställen och bränslekrav

För att miljöbilen som kan tankas på förnybara bränslen ska ge någon faktisk miljövinst, är det givetvis nödvändigt att den inte tankas med bensin eller diesel – etanol- (flexifuel), gas- (bifuel) och RME-fordon erbjuder alla denna möjlighet, med borttappat miljönytta som följd. Kommuner kan aktivt medverka till att tankställen etableras, dels genom att själva stå för ett tillräckligt underlag för att något bensinbolag ska erbjuda sig att sälja bränslet (gäller vanligen etanol), dels genom att själv tillverka bränslet (gäller vanligen biogas).

Rättviks kommun har drivit på oljebolagen för etablering av tankställe för etanol, bland annat genom att tidigt anskaffa fordon som kan köras på etanol. Det gav konkret resultat i och med att Rättvik blev bland de första orterna första i länet som fick tankmöjlighet för etanol. I övriga Dalarna finns tankställen för E85 i Mora, Falun, Borlänge och Ludvika. Tankställe för etanol ska också etableras i Leksand.

Kommunen har i motsats till Örebro kommun, inte några formella krav på en successivt ökande andel etanol i konventionell bensin och RME (rapsmetylester) i konventionell diesel, trots att detta skulle ge betydande miljöfördelar till ringa kostnad.

Bilförsäljning

För att kommuninvånarna ska kunna ta miljöbilsansvar är det av stor betydelse att det går att köpa miljöbil inom den egna kommunen eller i grannkommunerna – endast få är beredda att åka långa sträckor för att köpa en miljövänligare bil. Där bilarna finns, är det också av stor betydelse att de faktiskt finns inne, kan provköras och finns med i den lokala bilhandelns marknadsföring. På denna punkt har Gröna Bilister funnit mycket stora skillnader mellan olika generalagenters och återförsäljares inställning och motivation.

I Dalarna finns goda möjligheter att köpa etanolbilar från Ford, Saab och Volvo. Volvo säljer dessutom gasbilar, men de är av begränsat intresse eftersom tankställe för biogas helt saknas. Toyotas återförsäljare säljer hybridbilar av modellen Prius. Rättviks kommun har stimulerat till ökad miljöbilsförsäljning genom att själva köpa miljöbilar, men informerar inte om miljöbilar i fora som andra kommuner använder.

Slutsatser och rekommendationer

Rättviks miljöbilsarbete är underkänt, med betyget 3 av maximala 10 för sitt arbete. Det som trots allt är godkänt är:

- En rimligt hög andel miljöbilar – men inte imponerande.
- Avsaknad av förmånsbilar.
- Kommunens arbete för att få till stånd en etanolmack.
- Kommunens resepolicy – den är för svag, men grunden är lagd genom att policyn finns.

Gröna Bilister har sju huvudsakliga rekommendationer till Rättviks kommun:

- 1) Ställ om den egna fordonsparken till miljöbilar.
- 2) Ställ miljöbilskrav vid upphandling av transporttjänster som skolskjuts och färdtjänst – direkt eller via de upphandlande enheter kommunen anlitar.
- 3) Utbilda egen personal i sparsam körning, ecodriving – som dock kommer till stånd långt efter andra kommuner och endast tack vare statligt stöd.
- 4) Inför någon form av stimulans till medborgare med miljöbil, som parkeringsförmåner eller delfinansiering av merkostnaden vid nybilsinköp.
- 5) Uppgradera biogasproduktionen vid Ickholmens slakteri till biogas för fordonsdrift.
- 6) Uppdatera resepolicyen så att den klart ger förtur åt miljöbilar.
- 7) Informera medborgarna om miljövänligare bilism på webbplatsen, etc. – och kanske genom att medverka i Trafikantveckan (som Borlänge och Falun).

Denna rapport är framtagen av Gröna Bilister (Mattias Goldmann och Gunnar Hadders), baserad på enkätsvar från Rättviks kommun, företrädd av Sven Kanth. Detta har kombinerats med utförliga granskningar av kommunala dokument och handlingar från andra relevanta aktörer. För ytterligare information: mattias.goldmann@gronabilister.se. Se även www.gronabilister.se.